

Ärkebiskopen på bålet

Den anglikanska kyrkan fick sin säregna form av politiska nödvändigheter. Wilhelm Engström har tagit del av en färsk historisk studie.

Reformationen i 1500-talets England är en av historiens mest komplexa och samtidigt mest fascinerande processer. Till skillnad från de revolutioner mot den påvliga hegemonin som igångsattes av religiösa skäl av män som Martin Luther, Johan Calvin och Ulrich Zwingli, utgick den engelska från Henrik VIII:s önskemål om skilsmässa och omgifte. Den accelererande konflikten mellan London och Vatikanstaten gjorde det möjligt för Henrik VIII att dra in åtskilliga rikedomar från klostren till kronan. Inte minst kom hans legendariske ärkebiskop Thomas Cromwell att effektuera detta, en insats som gav honom öknamnet "Malleus monachorum" – munkhammaren.

TILL SKILLNAD FRÅN I övriga Europa kom Henrik VIII:s reformation att ändra förhållandevis litet i kyrkoorganisation och liturgi. Det har därför försorts från en och annan kyrkohistoriker att det mycket väl hade kunnat gå att nå en försoning med påven så snart Henrik VIII hade avlidit. I stället kom hans efterträdare på tronen – Edward VI (1547–1553) – att underblåsa reformationssträvandena. Om denna hittills relativt okända period har den brittiske kyrkohistorikern Diarmaid MacCulloch författat ett vetenskapligt, förstklassigt och lättläst opus, **TUDOR CHURCH MILITANT**.

Den nioårige Edward som tillträdde tronen år 1547 hade förvisso redan då bildat sig en uppfattning om Vatikanen. I en uppsats beskriver han påven som "en sann son till Djävulen, en usel människa, en Antikrist och en vedervärdig tyrann". I sitt evangeliska nit fick kungen en god hjälp av sin förste minister, hertigen av Somerset, liksom av dennes efterträdare hertigen av Northumberland, som grep chansen att driva brytningen djupare.

Rådgivarna utnyttjade dessutom hans ungdom för att bygga upp hans populära image, hans "spin doctors" målade skickligt upp en bild av honom som en reinkarnation av den Josua, som enligt gamla testamentet blev kung över Juda rike redan vid åtta års ålder, ledde sitt folks befrielsekamp samt återuppsygde templet. MacCulloch tecknar porträttet av en allvarlig och grubblande men i allra högsta grad viljestark ung kung.

Det skulle falla på Henrik VIII:s siste ärkebiskop, Thomas Cranmer, att förse den nya kyrkan med dess teologiska fundament. I syfte att avskaffa latinet som gudstjänstspråk sammanställde Cranmer "The Book of Common Prayer" som utkom år 1549. Denna utgör alljämt den anglikanska kyrkans grundskrift.

REFORMATIONSIVRARNAS GICK TILL verket med stor entusiasm för att en gång för alla krossa papismens grundläggande fundament, massan. Kyrkorna rensades från katolska symboler. Helgonbilder avlägsnades och förstördes. Altare revs ned och ersattes med vanliga fyrkantiga bord mitt i kyrkorummets tak. Oxford universitetsbibliotek tömdes på ovärderliga medeltida teologiska skrifter, vilka brändes på ett magnifikt bokbål.

Det förtjänar dock att nämnas – inte minst i ljuset av vad som sedermera skedde – att reformatorerna inte gick bröstganges tillväga mot den gamla ordningens förespråkare. Ingen påvetrogen kyrklig befattningshavare dömdes till döden för sin tro under Edward VI:s regenttid.

MacCulloch visar att stödet för reformationen var sporadiskt och olika stort i olika befolkningslager. Merparten av den jordägande lantadeln var definitivt motståndare till den, inte minst för att dess ekonomiska intressen gick hand i hand med kyrkans.

När Edward VI dog år 1553 och hans syster, Maria den blodiga, sattes på tronen blev det annat ljud i skällan. Som fundamentalistisk katolik sjösatte hon en aggressiv motreformation jämte en utrikespolitisk omorientering som ledde till krig mot Frankrike. En blodig häxjakt på kättare nådde sin kulmen när ärkebiskop Cranmer jämte biskoparna Hugh Latimer och Nicholas Ridley brändes på bål vid St Giles i Oxford år 1556.

REFORMIVRARNAS UNDER EDWARD VI:s tid bemödade sig om att försöka skapa en evangelisk kyrka med starka internationella band till Tyskland, Sverige och Schweiz. Maria den blodiga försökte med alla medel vända dessa strävanden.

När halvsystern Elisabeth I vid hennes död övertog regentskapet år 1558, gick kyrkopolitiken ut på att överbygga de religiösa motsättningarna och skapa en kompromisskyrka som ändå stod fri från påven. Den anglikanska kyrkan blev därigenom i ett slag starkt insulär. Det skulle de facto dröja ända till 1800-talet, då det brittiska imperiet breddade sig i alla världsdelar, innan denna säregna kyrka skulle få någon spridning utanför de brittiska öarna.

WILHELM ENGSTRÖM

KYRKOHISTORIA

Diarmaid MacCulloch

Tudor Church Militant.

Edward VI and the protestant reformation

Allen Lane/Penguin, 2000

FOTO: REUTERS

Den anglikanska kyrkan höll sig inom de brittiska gränserna ända tills kolonisationen tog fart på 1800-talet.

FÖRM

Ha
på

Finns end

NU ÖPPNA

med tre fa
medlemma
tastiskt mju
pris ca 1 1
vass förskä
900 kr). D
ficklampa,
340 kr (but
eller på båt

Allt beställ
till dig elle
dagar. Gå i
i dag!

Är du inte
kan bli me
skicka in k

MEDLEMM

GLOI
Medlemsmånad

Finanstid
som läser Fi
eller på
förmånen